

BUD ÇANAQ OYNAĞININ SÜNİ OYNAQLA ƏVƏZ EDİLMƏSİ.

Bu məlumat yalnız informasiya xarakterlidir. Bu məlumatlar əsasında oynaq dəyişmə əməliyyatına qərar vermək və ya artritin müalicəsini etmək olmaz. Əməliyyat və müalicəyə qərarı yalnız sizin Ortoped cərrah verə bilər.

GİRİŞ

Bud sümüyü(femur) və çanaq oynaq(asetabulum) birlikdə bud çanaq oynaqını əmələ gətirirlər. Normal oynaq səthi hamar qığırdaqla örtülür ki, bu da oynaqın ağrısız hərəkətini təmin edir.

Hər iki oynaq səthində olan qığırdaq qat oynaq səthlərinin bir birinin üzərində düzgün hərəkət etməsini təmin edir. Bu qığırdaq səth rentgen müayinə zamanı görünür, lakin bud sümüyü başı ilə asetabulum arasında oynaq arası məsafə görünür ki, bunlar da qığırdaq kimi dəyərləndirilir.

1. Normal bud çanaq oynaqı

a. Bud çanaq oynaqının anatomiyası

Çanaq(pelvis)

Çanaq geniş, yapıxmış, düzensiz formalı, mərkəzə doğru sıxılmış, yuxarı və aşağı hissələri genişlənməmiş sümükdür. Üç hissədən ibarətdir. Qalça(ilium), oturaq(ishium) və qasıq(pubis).

Bud sümüyü başı və asetabulum yuvası bir birinə uyğun oynaq əmələ gətirir ki, bu da bud çanaq oynaqı adlanır. (şəkil 1-4)

ilium

Pubis

ischium

acetabulum

şək. 1

şək. 2

şək. 3

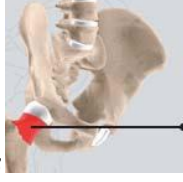
şək. 4

Bud sümüyü(femur)

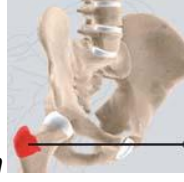
Bud sümüyü skeletdə ən uzun sümükdür. Çanaqda olan yuva ilə birləşərək bud çanaq oynaqını əmələ gətirir. Bud sümüyünün yuxarı hissəsi bud sümüyü başından, boynundan, böyük və kiçik troxanterdən ibarətdir. (şəkil 5-8)

baş

boyun

böyük burma

kiçik burma

şək. 5

şək. 6

şək. 7

şək. 8

Artritin və ya artrozun əmələ gəlməsinin bildiyimiz bir çox səbəbləri var. Lakin həmişə nədən əmələ gəlməsini dəqiq demək olmur. Əsas olaraq artritin və ya artrozun səbəbi kimi oynaqın illərlə işlənilərək köhnəlməsi səbəb olaraq göstərilir. Lakin yenə də həmişə xəstəliyin əmələ gəlməsinə bu səbəb deyildir.

2. Artroz bud çanaq oynaqı.

a. Artrit və ya artroz

Artrit hər hansı bir səbəbdən oynaq səthlərinin aşınmasını bildirən ümumi termdir.

Oynaq səthləri hamar qığırdaq qatla örtülüdür ki, bu da oynaqın ağrısız hərəkətini təmin edir. Bu oynaq səthləri müxtəlif səbəblərdən sıradan çıxır. Çox vaxt hansı səbəbdən baş verdiyi bilinmir.

Qığırdaq sıradan çıxdıqdan sonra sümük bir birinə sürtülərək ağrı əmələ gətirir.

Digər səbəblər:

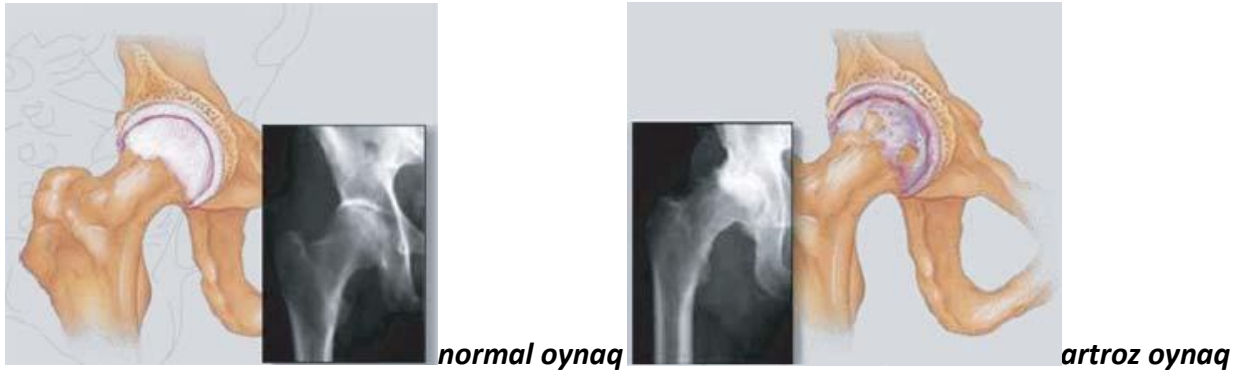
- Uşaqlarda olan xəstəliklər: Çıxıq çanaq, Pertes xəstəliyi, Epifiz sürüşməsi və s.
- Bud sümüyünün böyüməsinin pozulması, məsələn yuvanın kiçik olması erkən artritin əmələ gəlməsinə səbəb ola bilər.
- Travma(sınıq)
- Oynaq düşən yükün artması məs. artıq çəki və s.
- Avaskulyar nekroz(bud sümüyü başının qan təchizatının pozulması)
- Infeksiya
- Birləşdirici toxuma xəstəlikləri
- Azhərəkətli həyat tərzi artıq çəkinin əmələ gəlməsinə səbəb olur ki bu da müəyyən vaxt keçdikdən sonra artrozun əmələ gəlməsinə təkan verən amillərdən biridir.
- İltihab məs. Revmatoid artritin

b. Normal bud çanaq oynaqı ilə Artroz bud çanaq oynaqının müqayisəsi.(şəkil 9,10)

Artroz oynaq:

- Qığırdaq xətti daha incə olur və ya ümumiyyətlə olmur. Qığırdağın zədələnməsinin dərəcəsi artrozun tipindən və müddətindən asılıdır.
- Artroz olmuş oynaq kapsulu normala nisbətən şişkin olur.
- Oynaq aralığı incəlmiş və kələ-kötür görünür; bunu rentgen müayinədə görmək olar.
- Oynağın kənarlarında həmçinin osteofitlər görünmüş ola bilər.

Bütün bu faktorlar artrozun olduğunu göstərir və bu xəstələrin hərəkətlə başlayan ağrıları əmələ gəlir.

şək. 9

şək. 10

c. Diaqnoz

Artrozun diaqnostikası xəstəliyin tarixçəsi, fiziki müayinədə və rentgen müayinə ilə qoyulur. Osteoartrozun diaqnozu qan analizləri ilə qoyulmur.

a. Cərrahi prosedura

Cərrahi əməliyyat əməliyyatxanada, steril şərtlərlə, spinal və ya ümumi anesteziya altında aparılır. Kəsik bud çanaq oynaqı üzərindən elə aparılır ki, bud çanaq oynaqına müdaxilə mümkün ola bilsin. Bud sümüyü başı(femur) sirkə kasasından(asetabulum) çıxarılır.(şəkil 11,12)

- Sirkə kasası(asetabulum) xüsusi alətlər vasitəsi ilə oyulur. Sirkə kasasına(asetabulum) sirkə kasası komponenti yerləşdirilir. Bəzən fiksasiyanı artırmaq məqsədi ilə vintlərdən və ya sementdən istifadə edilir.(şəkil 13)
- Plastik, metal və ya keramikdən hazırlanan içlik sirkə kasası(asetabulum) komponentinin içinə yerləşdirilir. (şəkil 14)
- Bud sümüyü(femur) hazırlanır. Bud sümüyü boyun nahiyəsindən elə kəsilir ki, bud sümüyü(femur) komponentini yerləşdirmək üçün yer xüsusi alətlərlə rahat hazırlansın.(şəkil 15)

- *Bud sümüyü(femur) komponenti bud sümüyünə(femur) yerləşdirilir.Sementli və ya sementsiz protezin qoyulması sümüyün keyfiyyətindən, cərrahin seçimindən asılıdır.(şəkil16)*
- *Bud başı bud sümüyü(femur) komponentinə taxılır. Bu da keramik və ya metal ola bilər.(şəkil 17)*
- *Oynağı əmələ gətirən hissələr birləşdirilir. Əzələ, vətərlər yerinə tikilir. Sonda isə dərialtı toxuma və dəri tikilir.(şəkil 18)*

şək.11

şək. 12

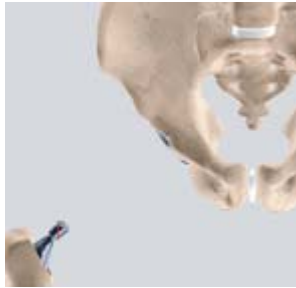
şək. 13

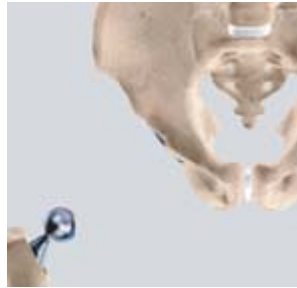
şək. 14

şək. 15

şək. 16

şək. 17

şək. 18

b. Əməliyyatdan sonrakı ehtiyat tədbirləri

Yadda saxlayın ki, bu oynaq sünidir və onunla ehtiyatla davranmaq lazımdır.

Budun bükülməsi və burulması hərəkətlərini eyni anda etmək yolverilməzdir. Bu çıxığa səbəb ola bilər.

Çıxıq əmələ gəlməməsi üçün digər ehtiyat tədbirləri

- *6 həftə uzanarkən ayaq arası yastıqdan istifadə etmək lazımdır.(şəkil 19)*
- *Ayaqları bir birinin üzərindən keçirmək olmaz.(şəkil 20)*
- *Alçaq stulda oturmaq olmaz.(şəkil 21)*
- *Əyilərək yerdən əşya götürmək olmaz. Ayaqqabı geyinərkən uzun dabankeşdən istifadə etmək lazımdır.(şəkil 22)*

- *Tualet yüksəldicidən istifadə etməlisiniz*
- *Yara sağaldıqdan sonra tərkibində vitamin E olan və ya nəmləndirici krem istifadə edə bilərsiniz*
- *Yarada qızartı, şiş olarsa və ya həraretiniz 38 dərəcədən yuxarı qalxarsa gecikmədən həkiminizə zəng etməlisiniz*
- *Əgər hər hansısa cərrahi əməliyyat olunacaqsınızsa və ya dişinizi düzəltdirəcəksinizsə prosedurdan əvvəl və sonra antibiotik qəbul etməlisiniz ki, infeksiya riskini aradan qaldırasınız. Detallarla bağlı həkiminizə müraciət edin.*
- *Hava limanlarında metal detektor sizin protezi tuta bilər.*

şək. 19

şək. 20

şək. 21

şək. 22

c.Risiklər və ağırlaşmalar

- *Bütün ağır cərrahi əməliyyatlar kimi bu əməliyyatın da riskləri mövcuddur. Bu əməliyyata qərar vermək üçün ciddi göstərişlər olmalıdır.*
- *Əməliyyatdan öncə xəstələr əməliyyat riskləri və ola biləcək ağırlaşmalar haqqında mütləq məlumatlandırılmalıdırlar*

Ağırlaşmalar tibbi(ümumi) və ya spesifik bud çanaq oynağına aid ola bilər.

Tibbi ağırlaşmalar özündə anesteziya ilə əlaqəli və xəstənin özünün ümumi vəziyyəti ilə əlaqəli ağırlaşmaları birləşdirir. Bu ağırlaşmaları siyahısı aşağıda yazılan siyahı ilə tamamlanmır.

Ağırlaşmalara daxildir

- *Dərmanlara qarşı allergik reaksiya*
- *Qan itkisi səbəbi ilə qan köçürülməsi zamanı az da olsa başqa xəstəliyə yoluxma riski var*
- *İnfarkt, insult, böyrək çatmamazlığı, pnevmaniya, sidik kisəsi infeksiyası*
- *Sinir bloku zamanı ola bilən ağırlaşmalara blok yerinin infeksiyası və sinir zədələnməsi aiddir.*
- *Ciddi tibbi problemlər xəstənin uzun müddət klinikada qalmasına hətta ölümünə səbəb ola bilər.*

Xüsusi ağırlaşmalar

- ***İnfeksiya***

İnfeksiya bütün əməliyyatlarda ola biləcək ağırlaşmadır. Bu səthi və dərin ola bilər. Hətta qoyulan implantların çıxarılması da tələb oluna bilər. Profilaktik olaraq antibiotik verilsə belə 1% infeksiya risk olaraq qalır.

- ***Bud sümüyü və ya çanaq sümüyü sınığı***

Nadir baş verən bu ağırlaşma əməliyyat zamanı və ya əməliyyatdan sonra baş verə bilər. Belə hal əməliyyat zamanı baş verərsə əməliyyatın uzanmasına səbəb olur.

- ***Sinir və ya qan damar zədələnməsi***

Bu ağırlaşma da nadir baş verir lakin, baş verərsə ayaqda əzələ zəifliyinə səbəb olar və ya tamami ilə hissiyyət itə bilər. Qan damarı zədələnməsi zamanı damar əməliyyatı olunmalıdır buna baxmayaraq qanaxmanı dayandırmaq mümkün olmaya bilər.

- ***Yara qıcıqlanması***

Sizin çapıq ətraf mühitə həssas ola bilər və ya ətrafında keylik yarana bilər. Bu normaldır və zamanla azalır. Bu hallar sizin yeni oynağınızla əlaqəli deyil.

- **Ayaq uzunluğunun fərqli olması**

Ayağı digər ayaqla eyni uzunluqda etmək olduqca çətinidir. Əməliyyat zamanı daha vacib olan ayağın uzunluğu yox, qoyulan protezin stabilliyidir. Bu problemin həlli çox asandır. Sadəcə qısa terefe kiçik bir hündürlük qoymaqla həll ola bilər.

- **Protezin ömrü**

Bütün qoyulan implantlar ne vaxtsa sıradan çıxır. Siz nə qədər aktivsinizsə bu o qədər tez baş verəcək. Ümumən 80-90 % protezlərin ömrü 15 ildir.

- **Əməliyyat olunmasına baxmayaraq ağrının keçməməsi**

Çox nadir olmasına baxmayaraq bəzən ola bilər. Bunun səbəbi çox vaxt başqa yerlərdən gələn ağrıdır, əsasən də bel nahiyəsindən.

- **Görkəmsiz və ya qalınlaşmış çapıq**
- **Yataq yarası**
- **Əzələ zəifliyi səbəbi ilə axsama**

Öz probleminiz haqqında Ortopedinizlə diqqətlə danışın.

Bütün indiyə qədər tez-tez baş verən ağırlaşmalar haqqında sizə məlumat verilsə də, başqa ağırlaşmalar da ola bilmək riski var ki, hansılar haqda burada yazılmayıb. Bütün bu ağırlaşmaları sizə çatdırmaqda məqsəd sizi stressə salmaq deyil. Sizin keçirəcəyiniz əməliyyat haqqında daha bilgili olmağınızdır.

Əməliyyat qərarı o zaman verilir ki, əməliyyatın üstünlüyü konservativ müalicədən daha çoxdur. Vacib olan odur ki, siz əməliyyatın bütün ola biləcək riskləri haqqında əvvəlcədən xəbərdar olasınız.

Siz bu proseduru tam anlayandan sonra yalnız əməliyyata qərar verməyiniz lazımdır.

Nəticə

Bu məlumatı tam oxuduğunuz üçün sizə təşəkkür edirəm. Burada yazılan məlumatlar sizi qorxutmaq üçün deyil, əksinə sizi məlumatlandırmaq üçün idi. Amma bu məlumatlaq bütünlükdə prosesi əhatələndirmir. Siz öz suallarınızla həkiminizlə danışmalısınız. Burada bəhs edilən cərrahi əməliyyat sizin problemlərinizi tam həll edə bilən bir əməliyyatdır. Əsas odur ki,

sizin Ortopediniz bu sahədə ixtisaslaşmış olsun. İnsanları motivasiya etmək üçün onları doğru məlumatlandırmaq lazımdır. Ümüd edirəm mənim yazdığım bu məlumatlar sizə faydalı oldu.

Op. Dr. Zahid Səfərov